

THE SALVAGE WHEEL – REACTING IN CASE OF DISASTER

In 2014 the Central Archives of Historical Records and the Central Laboratory of Archival Conservation brought out the publication *Koło ratunkowe – reagowanie w przypadku katastrofy* (*Salvage Wheel – Reacting in Case of Disaster*). The work came out thanks to the fact that the project was financed by the Central Administration of State Archives. *Koło ratunkowe* is a Polish version of the work published by the American organisation Heritage Preservation titled *The Emergency Response and Salvage Wheel*. The original version was published in 2011 thanks to the support of FEMA (Federal Emergency Management Agency) in order to help institutions and individuals protect valuable and historic mementoes from disasters of various kinds. *Koło* is constructed in such a way that it can hang on the wall in a place within easy access. It describes e.g. different methods of drying objects and buildings which fell victim to floods or became wet in other ways.

ANNA CZAJKA

KOŁO RATUNKOWE

REAGOWANIE W PRZYPADKU KATASTROFY

Co roku pracownicy konserwatorskie Archiwów Państwowych otrzymują informacje o wypadkach w magazynach archiwów. Najczęściej materiały archiwalne narażone są na poważne uszkodzenia, a nawet zniszczenie, np. z powodu zalania w wyniku awarii instalacji wodnych, ulewnych deszczy i niedrożności instalacji odpływowych. Sytuacje, o których mowa, zdarzają się głównie w archiwach zakładowych oraz archiwach organizacji społecznych, gdyż z braku miejsca lub środków magazyny w wielu instytucjach lokowane są w całkowicie nieodpowiednich do tego celu pomieszczeniach, np. w piwnicach.

Nieoczekiwane zdarzenia zagrażające kolekcjom i obiektom zabytkowym nie omijają muzeów – wystarczy wspomnieć tu zerwanie przez silną wichurę w marcu tego roku dachu w Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu czy liczne pożary w kościołach. Trzeba też pamiętać, że każdy pożar najczęściej kończy się zalaniem zabytków w wyniku akcji gaśniczej.

Najlepszą formą zapobiegania zniszczeniom dóbr kultury w wyniku katastrof są działania prewencyjne. Należą do nich: rozbudowana ochrona przeciwpożarowa, lokalizowanie magazynów ze zbiorami w miejscach, gdzie nie będą zagrożone zalaniem na skutek powodzi lub ulewnych deszczy, czy likwidowanie wszelkich instalacji wodnych w pomieszczeniach, w których przechowywane są zbiory. Działania prewencyjne nie zawsze są jednak możliwe i kiedy dochodzi do katastrofy, jedyną szansą na uratowanie kolekcji jest szybkie i sprawne przeprowadzenie akcji ratunkowej i ewakuacyjnej. O jej skuteczności często może decydować szybki dostęp do podstawowych informacji na temat prawidłowych metod postępowania z różnymi materiałami i rodzajami obiektów zabytkowych w wypadku ich zalania. Niestety wiedza ta nie jest szeroko rozpowszechniona. Mało jest też w Polsce publikacji na ten temat. Wielu opiekunów zbiorów, archiwistów i bibliotekarzy nie wie, jak postępować w wypadku zalania zbiorów znajdujących się pod ich opieką. W momencie katastrofy nie ma czasu na szukanie informacji w publikacjach, a dostęp do internetu w sytuacjach kryzysowych może być utrudniony. Wiedza na temat metod postępowania z różnorodnymi materiałami zabytkowymi, które uległy zalaniu, oraz możliwości ich suszenia musi być zawsze dostępna i przedstawiona w jak najbardziej zwartej formie. W 2014 r. Archiwum Główne Akt Dawnych wraz z Centralnym Laboratorium Konserwacji Archiwaliów opublikowało

Koło ratunkowe – reagowanie w przypadku katastrofy. Ta nietypowa publikacja ukazała się dzięki sfinansowaniu przez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych. *Koło ratunkowe* jest polską wersją opracowanego przez amerykańską organizację pozarządową Heritage Preservation¹ narzędzia edukacyjnego *The Emergency Response and Salvage Wheel*. Oryginalna wersja *Koła* została opublikowana w 2011 r. dzięki wsparciu FEMA (Federal Emergency Management Agency)², aby pomóc instytucjom i osobom prywatnym chronić wartościowe obiekty i pamiątki historyczne przed skutkami wszelkiego rodzaju katastrof. Opublikowano również wersje w językach hiszpańskim (w USA) i arabskim (w Libanie). Dzięki uzyskanej przez AGAD licencji możliwe było nie tylko przetłumaczenie tekstu na język polski, ale i przystosowanie informacji na *Koło* do polskich warunków. Znajduje się na nim miejsce na wpisanie niezbędnych informacji kontaktowych do instytucji i osób, które jego właścicielom mogą pomóc w przygotowaniach oraz w przeprowadzeniu akcji ratunkowej w wypadku katastrofy. *Koło* jest tak skonstruowane, aby można było powiesić je na ścianie w łatwo dostępnym miejscu.

Na pierwszej stronie *Koła* znaleźć można informacje na temat istotnych etapów reagowania w przypadku katastrof naturalnych i innych nagłych zdarzeń zagrażających kolekcjom. Znalazły się tu między innymi krótkie informacje dotyczące bezpieczeństwa osób uczestniczących w akcji ratowniczej, jej organizacji, zabezpieczenia budynku, dokumentacji, szacowania zniszczeń i określania priorytetów ratunkowych. Na stronie drugiej znaleźć można krótki opis różnych dostępnych metod suszenia obiektów i budynków, które zostały dotknięte powodzią lub zalane wodą w inny sposób. Obracając wewnętrzną część *Koła*,

można znaleźć krótkie porady dotyczące przenoszenia i suszenia różnorodnych materiałów, które najczęściej stanowią część kolekcji muzealnych, archiwalnych lub bibliotecznych. Należą do nich m.in. książki i papier, fotografie, tekstylia, dzieła sztuki oprowane w ramy, a nawet okazy kolekcji historii naturalnej. *Koło* nie jest zatem przeznaczone jedynie dla opiekunów zasobów archiwalnych. Celem jego publikacji było nie tylko dostarczenie podstawowej wiedzy na temat technik ratowania i odzyskiwania zagrożonych zbiorów, lecz również uwrażliwienie osób odpowiedzialnych za kolekcje dziedzictwa na problematykę ochrony zbiorów przed skutkami katastrof.

PRZYPISY

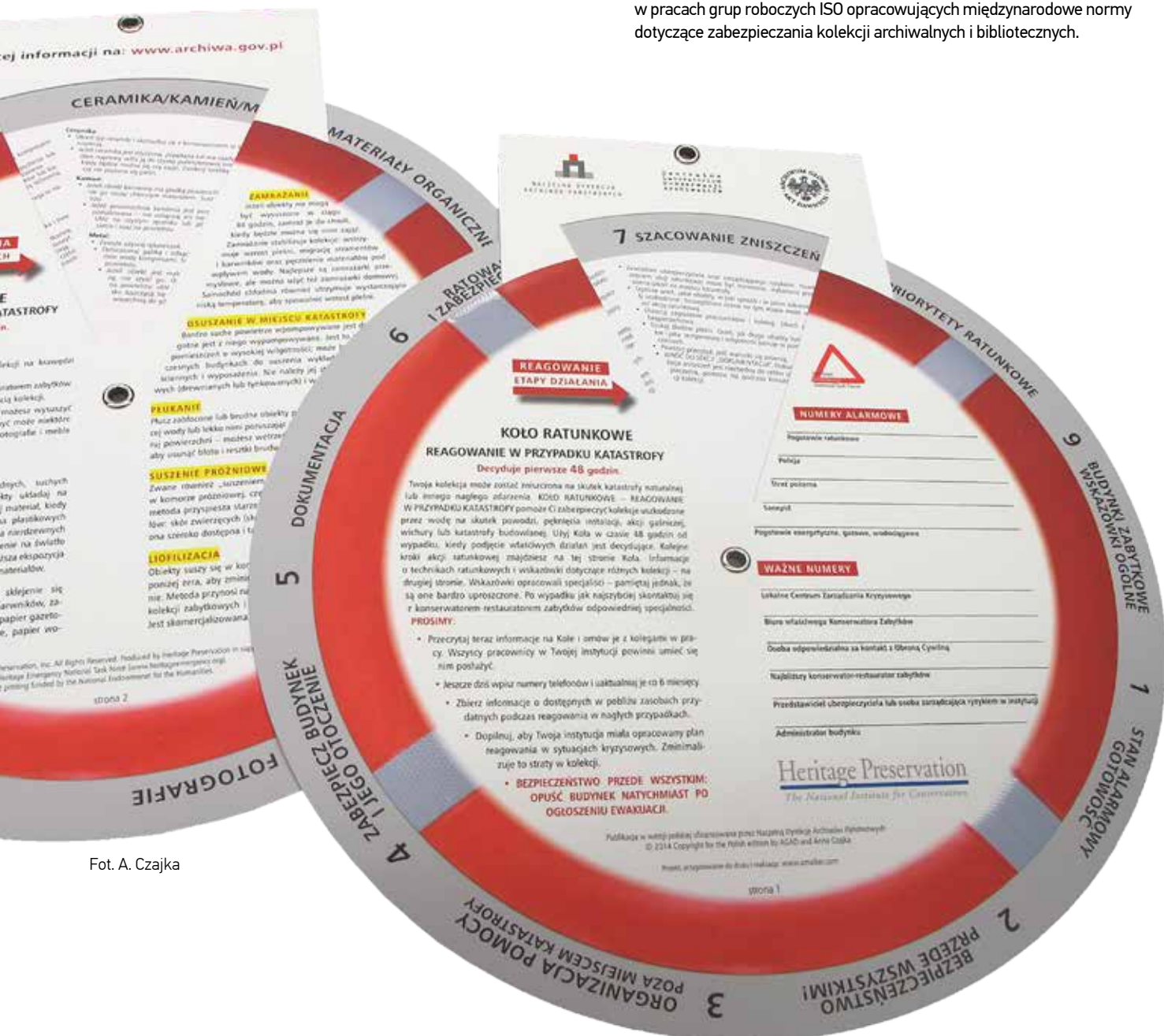
¹ Heritage Preservation – The National Institute for Conservation to działająca przez ponad 30 lat amerykańska organizacja pozarządowa, której celem było propagowanie ochrony i konserwacji dziedzictwa narodowego oraz wspieranie

muzeów, bibliotek, archiwów i osób prywatnych posiadających kolekcje historyczne. Została rozwiązana w 2015 r., a jej dorobek i niektóre projekty przejęła Foundation of the American Institute for Conservation.

² Federalna Agencja Zarządzania Kryzysowego w Stanach Zjednoczonych.

ANNA CZAJKA

Absolwentka Wydziału Konserwacji Dzieł Sztuki ASP w Warszawie ze specjalizacją konserwacja papieru i skóry. W latach 1991–1994 oraz 1996–1997 kierownik Sekcji Konserwacji Starych Druków w zakładzie Konserwacji Zbiorów Bibliotecznych Biblioteki Narodowej. W latach 1994–2003 pracowała w National Archives Centre w Bejrucie jako międzynarodowy specjalista ds. konserwacji archiwaliów. Od 2003 r. kierownik Centralnego Laboratorium Konserwacji Archiwaliów w Archiwum Głównym Akt Dawnych. Uczestniczyła w pracach powołanej przez EBNA międzynarodowej grupy roboczej do spraw zapobiegania kradzieżom archiwaliów oraz międzynarodowej grupy roboczej do spraw zapobiegania skutkom katastrof w archiwach. Uczestniczy jako ekspert w pracach grup roboczych ISO opracowujących międzynarodowe normy dotyczące zabezpieczania kolekcji archiwalnych i bibliotecznych.

Fot. A. Czajka